

Pragmatikai kutatások Magyarországon*

1. A pragmatikai kutatások tudománytörténeti kontextusa.¹ – A pragmatika első meghatározása CHARLES MORRIS (1938) nevéhez fűződik. MORRIS az általános jelelmélet kidolgozása során a pragmatikát a jel és a jelhasználó közötti viszonyként gondolta el és megkülönböztette a szemantikától, a jel és a jelölt kapcsolatával foglalkozó diszciplínától, valamint a szintaxistól, a jelek egymáshoz való viszonyának vizsgálati területétől. MORRIS felosztására vezethető vissza, hogy hagyományosan a pragmatika a nyelvi formák és a nyelvi formák használói közötti kapcsolat tanulmányozásaként jelenik meg a nyelvészetben, azaz olyan nyelvészeti részdiszciplínaként, amely a nyelv használatának kérdéseivel foglalkozik. A nyelv kutatásának e jelelméleti kiindulópontú megközelítésében a pragmatika – a szintaxissal és a szemantikával szembeállítva – azzal a kérdéssel foglalkozik, hogy a nyelvi jelek használóinak milyen szerep jut annak a kapcsolatnak a létrehozásában és fenntartásában, amely a nyelvi jeleket egymáshoz, illetve a világ dolgaihoz köti. Bár valamennyi nyelvészeti pragmatikafelfogás egyetért abban, hogy a pragmatika a nyelvnek különböző kontextusokban és különböző célok elérésére való használatának a tanulmányozásával foglalkozik, a morrisi pragmatikafelfogással kapcsolatos két fő probléma – túl tág a hatóköre és nem világosak a határai a szemantikához képest – megoldásának kísérlete alapvetően két fő irányba rendezte a pragmatikamegközelítéseket. Az egyik fő irány az analitikus filozófiához kötődően megpróbálta szűkíteni és pontosítani a morrisi definíciót (vö. pl. CARNAP 1938, 1955; BAR-HILLEL 1954; MONTAGUE 1968). Ezt az utat követve a pragmatikának mint önálló nyelvészeti diszciplínának a megjelenésétől kezdve sorra születtek meg a különböző szűkebb pragmatikameghatározások, amelyek eltérnek egymástól abban, hogy hogyan pozicionálják magukat a nyelvelmülethez, ezen belül a grammatikához és szemantikához képest, hogyan viszonyulnak a jelhasználathoz, a kommunikációhoz, továbbá a megismeréshez (GAZDAR 1979; LEECH 1983; LEVINSON 1983; SPERBER–WILSON 2002; PERKINS 2007; ARIEL 2010).

A másik irány képviselői megtartották a tág morrisi értelmezést (vö. pl. WUNDERLICH 1972; MEY 1993; VERSCHUEREN 1999), és számukra a pragmatika fő feladata nem pusztán a megnyilatkozások jelentésének a megfejtése, hanem annak vizsgálata is, hogy milyen tényezők motiválták a megnyilatkozások létre-

* A tanulmány elkészítésében NÉMETH T. ENIKŐT az MTA–DE Elméleti Nyelvészeti Kutatócsoport, Tátrai Szilárdot az OTKA K-100717 (Funkcionális kognitív nyelvészeti kutatás) pályázat támogatta.

¹ L. részletesebben NÉMETH T. 2006: 227–35; ARIEL 2010; valamint TÁTRAI 2011: 11–8.

hozásához vezető nyelvi választásokat, és milyen hatással járnak ezek a választások. Ez a pragmatikamegközelítés egy erőteljes kognitív és szociális relevanciával rendelkező funkcionális perspektíva. Az 1977-ben indult első nemzetközi pragmatikai folyóirat, a *Journal of Pragmatics* szintén ezt a nézőpont-felfogást képviseli (MEY–HABERLAND 2002).

A kiterjedt nyelvészeti pragmatikai kutatások csak viszonylag későn, az 1970-es évek második felében indultak meg. Ennek legfőbb oka az volt, hogy a nyelvészet érdeklődése hosszú időn keresztül a saussure-i feladat kijelölésnek megfelelően a nyelvnek önmagában és önmagáért való vizsgálatára (SAUSSURE 1967), illetve a chomskyánus generatív nyelvészet hatására az autonómnak tekintett nyelvi rendszer formális elemzésére összpontosult (CHOMSKY 1957, 1975). A nyelvet formális eszközökkel leírni szándékozó nyelvészet ebben az időszakban periférikus szerepet tulajdonított azoknak a jelenségeknek, amelyek értelmezése megkövetelte a nyelvhasználat szempontjainak bevonását a vizsgálatba. A pragmatika így sokáig a „szemétkosár” (I. GAZDAR 1979) funkcióját töltötte be, amelynek tartalmát nem lehetett egységes rendszerbe foglalni. A pragmatika hatókörébe utalt problémákat hosszú ideig lényegében csak az kötötte össze, hogy kívül estek a formális nyelvleírás érdeklődésén. Ugyanakkor a nyelvészeti pragmatika a saját tárgyának meghatározásához, elméleteinek kialakításához, feladatainak módszeres kijelöléséhez több nyelvészetten kívüli irányból is ösztönző impulzusokat kapott. Megtermékenyítően hatottak rá a hétköznapi nyelvhasználat filozófiájának belátásai: JOHN L. AUSTIN (1962/1990) és JOHN R. SEARLE (1969, 1979) beszédaktus-elmélete, amely a nyelvi megnyilvánulások cselekvésértékének fontosságára hívta fel a figyelmet, valamint PAUL GRICE (1975/1997) inferenciaelmélete, amely a nyelvi kommunikáció sikerét a benne részt vevők együttműködéséből és az ahhoz kapcsolódó elvekből (maximákból) kiindulva magyarázta, máig nagy hatást gyakorolva a pragmatikai kutatásokra. Emellett ugyancsak ösztönzőleg hatottak a nyelvészeti pragmatika kibontakozására bizonyos szociológiai, illetve antropológiai elméletek és kutatások is, amelyek a nyelvhasználat társadalmi, kulturális vetületeire irányították a figyelmet (l. erre pl. GOFFMAN 1959/1999; GARFINKEL 1967; HYMES 1972/1977).

Ám a pragmatikai kutatások természetesen nem csak a nyelvészetten kívülről kaptak ösztönzést. A nyelvészet különböző irányzataiban is megsokszorozódtak azok a felismerések, amelyek a pragmatikai kutatások fellendüléséhez, a különböző pragmatikai modellek kidolgozásához, a nyelvhasználati kérdések egyre kiterjedtebb, illetőleg elmélyültebb vizsgálatához vezettek.

A hetvenes évektől kezdődően – a formális nyelvleírési módok alternatíváiként – sorra jelentek meg azok a funkcionális megközelítések, amelyek a nyelvet, s így a nyelvtant már nem zárt, autonóm rendszerként modellálták, hanem a különböző diskurzusokban testet öltő társas emberi tevékenység keretében, azaz „funkcionálás”-ként értelmezték. Kialakult a szociolingvisztika diszciplínája, amely a nyelv változatosságát és társadalmi beágyazottságát kutatja (vö. pl. LABOV 1972; FISHMAN 1972). Pragmatikai vonatkozásaik miatt kitüntetett figyelmet érdemelnek továbbá azok a munkák, amelyek az európai előzményekre támaszkodva, illetve a chomskyánus generatív grammatika kritikáját

adva kidolgozták a funkcionális nyelvleírás ma már klasszikusnak számító elveit és modelljeit (előbbire l. pl. HALLIDAY 1970, 1985; utóbbira LAKOFF 1971 és LAKOFF–JOHNSON 1980; a funkcionális nyelvészeti irányzatok részletes áttekintésére l. LADÁNYI–TOLCSVAI NAGY 2008). E megközelítések egyik közös jellemzője az, hogy rendszer és használat dichotómiáját alapjaiban megkérdőjelezve a nyelvi rendszer működését annak használatából kiindulva magyarázzák.

Engedve a nyelvészetten kívüli és belüli hatásoknak az 1970-es évek második felétől a formális nyelvészeti irányzatok, köztük a generatív nyelvészet keretén belül is megteremtődött a lehetőség a nyelvhasználat vizsgálatára. CHOMSKY (1977) bevezeti a pragmatikai kompetencia fogalmát, amelyet az emberi elme nyelvhasználatért felelős moduljaként határoz meg. A nyelvtan autonómiáját szem előtt tartva, CHOMSKY a pragmatikát a nyelvelmélet nyelvtanon kívüli komponensének tartja, KASHER (1986, 1991) pedig kidolgozza a generatív grammatikai keret pragmatikáját, a moduláris pragmatikát.² A formális szemantika felől indulva, GAZDAR (1979) ugyancsak a nyelvelmélet nyelvtanon kívüli komponensének tartja a pragmatikát, és élesen elválasztja a szemantikától. A pragmatika a jelentés igazságfeltételesen nem vizsgálható, a szemantika számára érdektelen, szemétkosárba való jelenségeivel foglalkozik. LEECH (1983) szerint is el kell választani egymástól a szemantikát és a pragmatikát, de a pragmatika a szemantikán keresztül kapcsolatba léphet a nyelvtannal, sőt, LEECH azt is elismeri, hogy nincs mindig szükség a szemantika közvetítő szerepére, a fonológia néhány aspektusa (pl. intonáció, hangsúly) közvetlen kapcsolatban lehet a pragmatikával. LEECH elképzelése tehát közelít a funkcionista felfogáshoz azzal, hogy nem önmagába zárt rendszerként képzei el a nyelvtant, és a pragmatikát nem kizárólag posztsemantikainak és posztgrammatikainak tartja. A SPERBER és WILSON (1986) által kezdeményezett relevanciaelmélet kitérít a pragmatika hatókörét azáltal, hogy a pragmatikát a megismerés nyelvtanon és nyelvelméleten kívüli komponenseként kezeli, amely, mivel nemcsak a nyelvi kommunikációt hivatott modellálni, nemcsak nyelvészeti diszciplína. Még tovább tágítja a pragmatika hatókörét és a komponenses felfogással is szakít a pragmatika perkinsi emergentista felfogása. PERKINS (2003, 2005) szerint a pragmatika által modellálni kívánt pragmatikai kompetenciát nem lehet az elme komponensének tekinteni, hanem azt az emberi interakciók során a kognitív, a nyelvi és a szenzomotoros folyamatok interakciójából keletkező következményként (emerging outcome) kell elgondolni.

A pragmatikát a nyelvtanon kívülre helyező felfogásokkal szemben LEVINSON (1983, 2000), valamint NEWMAYER (2006) a pragmatikát a nyelvtanon belüli komponensként képzei el. LEVINSON amellet érvel, hogy a pragmatika behatol a lexikonba, szemantikába, szintaxisba, NEWMAYER pedig a nyelvtan komponensei, azaz a szintaxis, a szemantika, a fonológia és a pragmatika közötti többszörös, többszintű együttműködést feltételez. LEVINSON és NEWMAYER felfogásában tehát nem kell élesen elhatárolni a nyelv formai és a nyelvhasználat funkcionális

² A nyelvtan és pragmatika, nyelvtan és szemantika lehetséges viszonyairól jó áttekintést nyújt LEVINSON 2000; ARIEL 2010; valamint NÉMETH T. – BIBOK 2009, 2010.

tulajdonságait, azaz a funkcionális megközelítésekhez hasonlóan a pragmatikai szempontokat nem kell a grammatikán kívülre helyezni.

A kifejezetten funkcionális nyelvelméleti háttérfeltevésekkel jellemezhető megközelítések a pragmatikára nem mint jól körülhatárolandó tárggyal rendelkező nyelvészeti részdiszciplínára (vagy mint komponensre) tekintenek. JEF VERSCHUEREN (1995, 1999, 2009) a pragmatikát olyan átfogó szemléletmódként értelmezi (pragmatic perspective), amely számára a nyelv funkcionalitása a maga komplexitásában érdekes (vö. még MEY 1993; CLARK 1996). A pragmatikai szemléletmód így az „ernyő” (ÖSTMAN 1988: 28) szerepét kívánja betölteni a különböző nyelvészeti részdiszciplínák számára, arra kínálva lehetőséget, hogy szempontjaikat, illetve eredményeiket termékeny diskurzusba hozhassák egymásával. A szemléletmódként értett pragmatikát az alábbiak is jellemzik:

1. A pragmatika mint szemléletmód nem összpontosít a különböző nyelvi egységek azonosításának és meghatározásának feladatára, hanem olyan szemléletmódot kínál, amely a nyelvi jelenségeket (így a nyelvi rendszer összetevőit is) a nyelvi tevékenység szociokulturális és kognitív feltételeiből kiindulva közelíti meg. A nyelvi egységeket (szimbólumokat) elsődlegesen abból a szempontból vizsgálja, hogy azok milyen szerepet játszanak az egymással interakcióba lépő, egymással diskurzusokat folytató emberek nyelvi tevékenységében, kommunikációs igényeik adaptív kielégítésében (vö. még CROFT 2009).

2. A pragmatika mint szemléletmód nem a nyelvi formákhoz (szimbólumokhoz) többé-kevésbé stabilan hozzátartozó jelentésre (azok típusjelentésére), hanem a beszédhelyzet interszubjektív kontextusában dinamikusan megvalósuló jelentésre összpontosít. Ugyanakkor nem húz éles határt szemantika és pragmatika között (vö. még LANGACKER 1987; ROBINSON 1997; TOLCSVAI NAGY 2003). A szemantikai és a pragmatikai kutatásokat leginkább csak kiindulópontjukat tekintve különbözteti meg: amíg előbbi a nyelvi szimbólumok működése felől, addig utóbbi a nyelvi tevékenység általános jellemzői felől közelíti a jelentésképzés problémájához.

3. A pragmatika mint szemléletmód a nyelvi tevékenység szociokulturális és kognitív feltételeivel, illetve azok következményeivel egyaránt foglalkozik, így a nyelvi jelenségeket a társadalmi, kulturális és kognitív szempontok együttes, sőt egymást kölcsönösen feltételező alkalmazásával közelíti meg (vö. még SINHA 1999, 2009; TOMASELLO 1999/2002).

A pragmatika értelmezésének történetére vonatkozó fenti rövid, vázlatos áttekintés alapján arra a következtetésre juthatunk, hogy annak függvényében, hogy milyen nyelvelméleti modellt áll megközelítésének hátterében, a pragmatika helye és szerepe többféleképpen is kijelölhető a nyelvészetben belül és kívül.

2. A Magyarországon folyó pragmatikai kutatásokról. – A pragmatika magyarországi megjelenésében KIEFER FERENCnek van úttörő szerepe, az ő munkásságának, közvetítő tevékenységének, személyes kapcsolatainak és pragmatikai tárgyú publikációinak (vö. pl. KIEFER 1979, 1983). 1977-ben Dobogókőn szervezett egy nemzetközi konferenciát a beszédaktusokról, majd 1995 és 1999 között az IPrA (International Pragmatics Association) elnökeként

tevékenykedett, és a 2000-ben Budapesten megrendezett nemzetközi pragmatikai konferencia fő szervezője volt. Részben e nemzetközi pragmatikai konferenciák szervezésébe bevont magyar szakemberek révén jelent meg a pragmatika kutatása a hazai egyetemeken és kutatóhelyeken. Ma már a hazai nagy egyetemeken mindenütt tanítanak pragmatikát, PhD-disszertációk készülnek pragmatikai tárgykörökben. Kiemelendő a Szegedi Tudományegyetem szerepe e téren, ott sikerült elsőként felépíteni az 1990-es évektől egy olyan, több, egymásra épülő kurzusból álló képzést pragmatikából, amely a BA szinttől a PhD szintű pragmatikai szakosodásig vezet. Pragmatikai tárgyú folyóiratcikkek, monográfiák és szerkesztett kötetek sorra jelentek meg a közelmúltban (vö. pl. NÉMETH T. – BIBOK 2003; SZILI 2004; NEMESI 2009; TÁTRAI 2011), továbbá a vezető nemzetközi pragmatikai folyóiratok is publikálják magyar kutatók cikkeit. A nemzetközi pragmatikai konferenciákon mindig vannak magyar előadók, tehát a magyar pragmatikai kutatások integrálódnak a nemzetközi trendekbe. Elindult egy hazai pragmatikai könyvsorozat NEMESI ATTILA LÁSZLÓ szerkesztésével a Loisir Kiadónál 2009-ben, egy nemzetközi könyvsorozat pedig a londoni Equinox kiadónál Pragmatic Interfaces címmel, amelynek mindhárom szerkesztője magyar: KÁDÁR ZOLTÁN DÁNIEL, BIBOK KÁROLY és NÉMETH T. ENIKŐ.

2012. május 15-én a Magyar Nyelvtudományi Társaság Általános Nyelvészeti és Magyar Nyelvi Szakosztályai kerekasztal-beszélgetést szerveztek Budapesten „Pragmatikai kutatások Magyarországon” címmel. A beszélgetés közvetlen célja az volt, hogy lehetőséget biztosítson a Magyarországon pragmatikával foglalkozó kutatóknak arra, hogy szélesebb szakmai közönség előtt beszéljenek pragmatikafelfogásukról, röviden bemutassák kutatási eredményeiket, és megoszták egymással a pragmatika magyarországi jövőjéről alkotott elképzeléseiket. A Magyar Nyelv e tematikus száma a kerekasztal-beszélgetés felkért hozzászólásainak rövid tanulmányokká átírt anyagát tartalmazza. A rövid tanulmányokban a szerzők egyfelől reflektálnak saját pragmatikafelfogásukra, pragmatikai kutatásaik nyelvelméleti háttérfeltevéseire és a hozzájuk kapcsolódó módszertani kérdésekre, másfelől összegzik, illetőleg bemutatják eddigi pragmatikai kutatásaik eredményeinek egy-egy fontos szeletét. E tanulmányok természetesen nem tudnak teljes képet adni a Magyarországon folyó pragmatikai kutatásokról, ám több szempontból is széles spektrumot fognak át.

1. Az áttekintésben megjelenik, illetve reflexió tárgyává válik a mai nemzetközi pragmatikai diskurzust meghatározó különböző kutatási irányzatok egy jelentős része: a beszédaktus-elmélet (SZILI KATALIN), a neogrice-i pragmatika (NEMESI ATTILA LÁSZLÓ), a relevanciaelmélet (NÉMETH T. ENIKŐ, NEMESI ATTILA LÁSZLÓ), a formális posztszemantikai pragmatikaértelmezés (GYURIS BEÁTA), a funkcionális kognitív nyelvészet pragmatikaértelmezése (TÁTRAI SZILÁRD), a pragmatika komponensként való értelmezése (ANDOR JÓZSEF, NÉMETH T. ENIKŐ), a pragmatika szemléletmódként való értelmezése (CSONTOS NÓRA, FURKÓ BÁLINT PÉTER, TÁTRAI SZILÁRD), valamint olyan viszonylag új területek, mint a metapragmatika (BÓDOG ALEXA), a neuropragmatika (IVASKÓ LÍVIA), a történeti pragmatika (CSONTOS NÓRA), az interkulturális pragmatika (SZILI KATALIN, FURKÓ BÁLINT PÉTER) vagy éppen a lexikális pragmatika (ANDOR JÓZSEF, NÉMETH T. ENIKŐ).

2. Az áttekintésre emellett az is jellemző, hogy a kurrens pragmatikai kutatási témáknak is igen széles körét fogja át. Az olyan hagyományosnak mondható pragmatikai témák újszerű megközelítései mellett, mint a beszédaktusok (SZILI KATALIN), az udvariasság (SZILI KATALIN, NEMESI ATTILA LÁSZLÓ), a társalgási implikatívurák (NEMESI ATTILA LÁSZLÓ), a deixis (TÁTRAI SZILÁRD) vagy éppen a kommunikatív szándékok mibenléte (BÓDOG ALEXA, NÉMETH T. ENIKŐ), olyan, újabban az érdeklődés előterébe kerülő témák is megjelennek, mint a pragmatikai zavarok (IVASKÓ LÍVIA), a medialitás (CSONTOS NÓRA), a diskurzusjelölők (FURKÓ BÁLINT PÉTER, GYURIS BEÁTA), valamint az implicit argumentumok (NÉMETH T. ENIKŐ) és a látens összetevők (ANDOR JÓZSEF).

3. A szerzők különböző magyarországi kutatóhelyeket képviselnek: Debreceni Egyetem (BÓDOG ALEXA, FURKÓ BÁLINT PÉTER), Eötvös Loránd Tudományegyetem (SZILI KATALIN, TÁTRAI SZILÁRD), Károli Gáspár Református Egyetem (CSONTOS NÓRA), MTA Nyelvtudományi Intézet (GYURIS BEÁTA), Pázmány Péter Katolikus Egyetem (NEMESI ATTILA LÁSZLÓ), Pécsi Tudományegyetem (ANDOR JÓZSEF), Szegedi Tudományegyetem (IVASKÓ LÍVIA, NÉMETH T. ENIKŐ).

Akárcsak annak idején a kerekasztalnak, e tematikus számnak is az az elsődleges célja, hogy – a szélesebb szakmai közösség előtt számot adva a magyarországi pragmatikai kutatások lényeges eredményeiről – termékeny diskurzust kezdeményezzen a pragmatikával foglalkozó kutatók között.

Kulcsszók: nyelvészeti pragmatika, a pragmatika története, a pragmatika formális megközelítése, a pragmatika funkcionális megközelítése, pragmatikai kutatások.

A hivatkozott irodalom

- ARIEL, MIRA 2010. *Defining pragmatics*. Cambridge University Press, Cambridge.
- AUSTIN, JOHN L. 1962/1990. *Tetten ért szavak*. Akadémiai Kiadó, Bp.
- BAR-HILLEL, YEHOASHUA 1954. *Indexical expressions*. *Mind* 63: 359–79.
- CARNAP, RUDOLPH 1938. *Foundations of logic and mathematics*. In: NEURATH, OTTO – CARNAP, RUDOLPH – MORRIS, CHARLES W. szerk., *International encyclopedia of unified science 1*. Chicago University Press, Chicago, 139–214.
- CARNAP, RUDOLPH 1955. *On some concepts of pragmatics*. *Philosophical Studies* 6: 89–91.
- CHOMSKY, NOAM 1957. *Syntactic structures*. Mouton, The Hague.
- CHOMSKY, NOAM 1975. *Reflections on language*. Pantheon Books, New York.
- CHOMSKY, NOAM 1977. *Essays on form and interpretation*. North Holland, New York.
- CLARK, HERBERT C. 1996. *Using language*. Cambridge University Press, Cambridge.
- CROFT, WILLIAM 2009. *Towards a social cognitive linguistics*. In: EVANS–POURSEL szerk. 2009: 395–420.
- EVANS, VYVYAN – POURSEL, STEPHANIE szerk. 2009. *New directions in cognitive linguistics*. John Benjamins, Amsterdam–Philadelphia.
- FISHMAN, JOSHUA 1972. *The sociology of language: an interdisciplinary social science approach to language in society*. Newbury House, Rowley (MA).

- GARFINKEL, HAROLD 1967. *Studies in ethnomethodology*. Englewood Cliffs, Prentice-Hall (NJ).
- GAZDAR, GERALD 1979. *Pragmatics: implicature, presupposition and logical form*. Academic Press, New York.
- GOFFMANN, ERVING 1959/1999. *Az én bemutatása a mindennapi életben*. Pólya Kiadó, Bp.
- GRICE, PAUL 1975/1997. *A társalgás logikája*. In: PLÉH CSABA – SÍKLAKI ISTVÁN – TERES-
TYÉNI TAMÁS szerk., *Nyelv, kommunikáció, cselekvés*. Osiris Kiadó, Bp., 213–27.
- HALLIDAY, MICHAEL A. K. 1970. *Language structure and language function*. In: LYONS,
JOHN szerk., *New horizons in linguistics*. Penguin Books, Harmondsworth, 140–65.
- HALLIDAY, MICHAEL A. K. 1985. *An introduction to functional grammar*. Arnold, London.
- HYMES, DELL 1972/1977. *Kommunikatív kompetencia*. In: HORÁNYI ÖZSÉB szerk., *Kom-
munikáció. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Bp.*, 333–413.
- KASHER, ASA 1986. *Pragmatics and Chomskyan research program*. In: KASHER, ASA
szerk., *The Chomskyan turn*. Blackwell, Cambridge (MA) – Oxford, 122–49.
- KASHER, ASA 1991. *On the pragmatic modules: a lecture*. *Journal of Pragmatics* 16: 381–97.
- KIEFER FERENC 1979. *What do conversational maxims explain?* *Linguisticae Investiga-
tiones* 3: 57–74.
- KIEFER FERENC 1983. *Szemantika vagy pragmatika?* *Nyelvtudományi Közlemények* 64:
5–22.
- LABOV, WILLIAM 1972. *Sociolinguistic patterns*. University of Pennsylvania, Philadelphia.
- LADÁNYI MÁRIA – TOLCSVAI NAGY GÁBOR 2008. *Funkcionális kognitív nyelvészet. Ál-
talános Nyelvészeti Tanulmányok* 22: 17–58.
- LAKOFF, GEORGE 1971. *On generative semantics*. In: STEINBERG, DANNY D. – JAKOBOVITS,
LEON A. szerk., *Semantics*. Oxford University Press, Oxford, 232–296.
- LAKOFF, GEORGE – JOHNSON, MARK 1980. *Metaphors we live by*. The University Chica-
go Press, Chicago.
- LANGACKER, RONALD W. 1987. *Foundations of cognitive grammar*. Vol. 1. *Theoretical
prerequisites*. Stanford University Press, Stanford.
- LEECH, GEOFFREY N. 1983. *Principles of pragmatics*. Longman, London – New York.
- LEVINSON, STEPHEN C. 1983. *Pragmatics*. Cambridge University Press, Cambridge.
- LEVINSON, STEPHEN C. 2000. *Presumptive meanings: the theory of generalized conversa-
tional implicature*. The MIT Press, Cambridge (MA).
- MEY, JACOB L. 1993. *Pragmatics. An introduction*. Blackwell, Cambridge (MA) – Oxford.
- MEY, JACOB L. – HABERLAND, JÜRGEN 2002. *Editorial: Linguistics and pragmatics, 25
years after*. *Journal of Pragmatics* 34: 1671–82.
- MONTAGUE, RICHARD 1968. *Pragmatics*. In: KLIBANSKY, RAYMOND szerk., *Contemporary
philosophy*. La Nuova Italia Editrice, Florence, 102–21.
- MORRIS, CHARLES 1938. *Foundations of the theory of signs. Foundations of the unity of
science: Towards an international encyclopedia of unified science*. I. 2. The Press of
Chicago University, Chicago.
- NEMESI ATTILA LÁSZLÓ 2009. *Az alakzatok kérdése a pragmatikában*. Loisir kiadó, Bp.
- NEUMEYER, FREDERICK 2006. *Negation and modularity*. In: BIRNER, BETTY – WARD,
GREGORY szerk., *Drawing the boundaries of meaning: neo-Gricean studies in prag-
matics and semantics in honor of Laurence R. Horn*. John Benjamins, Amsterdam,
247–68.

- NÉMETH T. ENIKŐ 2006. Pragmatika. In: KIEFER FERENC szerk., Magyar nyelv. Akadémiai Kiadó, Bp., 222–61.
- NÉMETH T. ENIKŐ – BIBOK KÁROLY 2009. A grammatika és a pragmatika interakciója az implicit argumentumok, az implicit predikátumok és az együttes kompozíció vizsgálatában. In: MALECZKI MÁRTA – NÉMETH T. ENIKŐ szerk., A mai magyar nyelv leírásának újabb módszerei VII. SZTE, Szeged, 197–226.
- NÉMETH T. ENIKŐ – BIBOK KÁROLY 2010. Interaction between grammar and pragmatics: The case of implicit arguments, implicit predicates and co-composition in Hungarian. *Journal of Pragmatics* 42: 501–24.
- NÉMETH T. ENIKŐ – BIBOK KÁROLY szerk. 2003. Általános Nyelvészeti Tanulmányok 20. Akadémiai Kiadó, Bp.
- ÖSTMAN, JAN-OLA 1988. Adaptation, variability and effect. Working Document no. 3. International Pragmatics Association, Antwerp.
- PERKINS, MICHAEL 2003. Clinical pragmatics. In: VERSCHUEREN, JEF – ÖSTMAN, JAN-OLA – BLOMMAERT, JAN – BULCEAN, CHRIS szerk., Handbook of pragmatics. 2001 installment. John Benjamins, Amsterdam, 1–29.
- PERKINS, MICHAEL 2005. Pragmatics as an emergent phenomenon: evidence from communication impairment. Előadás a 9th International Pragmatics Conference c. konferencián, Riva del Garda.
- PERKINS, MICHAEL 2007. Pragmatic impairment. Cambridge University Press, Cambridge.
- ROBINSON, EDWARD 1997. The cognitive foundations of pragmatic principles. In: NUYTS, JAN – PEDERSON, ERIC szerk., Language and conceptualization. Cambridge University Press, Cambridge, 253–71.
- SAUSSURE, FERDINAND DE 1967. Bevezetés az általános nyelvészetbe. Gondolat, Bp.
- SEARLE, JOHN R. 1969. Speech acts. Cambridge University Press, Cambridge.
- SEARLE, JOHN, R. 1979. Expression and meaning. Cambridge University Press, Cambridge.
- SINHA, CHRIS 1999. Grounding, mapping and acts of meaning. In: JANSSEN, THEO – REDEKER, GISELA szerk., Cognitive linguistics: Foundations, scope and methodology. Mouton de Gruyter, Berlin – New York, 223–55.
- SINHA, CHRIS 2009. Language as a biocultural niche and social institution. In: EVANS–POURCEL szerk. 2009: 289–310.
- SPEERBER, DAN – WILSON, DEIRDRE 1986. Relevance: communication and cognition. Blackwell, Cambridge (MA) – Oxford.
- SPEERBER, DAN – WILSON, DEIRDRE 2002. Pragmatics, modularity and mind-reading. *Mind and Language* 17: 3–23.
- SZILI KATALIN 2004. Tetté vált szavak. A beszédaktusok elmélete és gyakorlata. Tinta Könyvkiadó, Bp.
- TÁTRAI SZILÁRD 2011. Bevezetés a pragmatikába. Funkcionális kognitív megközelítés. Tinta Könyvkiadó, Bp.
- TOLCSVAI NAGY GÁBOR 2003. Topikaktiválás és topikfolytonosság magyar nyelvű szövegekben. *Általános Nyelvészeti Tanulmányok* 20: 295–325.
- TOMASELLO, MICHAEL 1999/2002. Gondolkodás és kultúra. Osiris Kiadó, Bp.
- VERSCHUEREN, JEF 1995. The pragmatic perspective. In: VERSCHUEREN, JEF – ÖSTMAN, JAN-OLA – BLOMMAERT, JAN szerk., Handbook of pragmatics. John Benjamins, Amsterdam–Philadelphia, 1–19.

- VERSCHUEREN, JEF 1999. *Understanding pragmatics*. Arnold, London – New York – Sydney – Auckland.
- VERSCHUEREN, JEF 2009. Introduction: The pragmatic perspective. In: VERSCHUEREN, JEF – ÖSTMAN, JAN-OLA szerk., *Key notions for pragmatics. Handbook of pragmatics highlights 1*. John Benjamins, Amsterdam–Philadelphia, 1–27.
- WUNDERLICH, DIETER 1972. *Linguistische Pragmatik*. Athenäum, Frankfurt.

Pragmatics research in Hungary

This paper has two aims. First, it presents a brief overview of the history of pragmatics, as well as of the circumstances of the appearance and spread of pragmatics in Hungary. On 15 May, 2012, a round table was organized by the Society of Hungarian Linguistics in Budapest which aimed to provide a possibility to demonstrate pragmatists' results before the Hungarian linguistics community and to initiate professional research cooperation within the field of pragmatics. The second goal of this paper is to give a short introduction to the present special issue on Hungarian pragmatics research, containing articles that are the written versions of the Budapest round-table talks.

Keywords: linguistic pragmatics, history of pragmatics, formal approach to pragmatics, functional approach to pragmatics, pragmatic research.

NÉMETH T. ENIKŐ – TÁTRAI SZILÁRD

A látens összetevők vizsgálata a magyarban

1. A 2012. év tavaszán a Magyar Nyelvtudományi Társaság Budapesten megrendezett Pragmatikai Kerekasztal című fórumán a nyelvészeti pragmatika kutatása terén végzett kutatómunkám három fő témájaként – az empirikus alapú nyelvészeti kutatások körébe tartozóan – a szinonimitás lexikális szemantikai, illetőleg lexikális pragmatikai vizsgálatát, az ún. látens összetevők (angol terminussal: unarticulated constituents) azonosításának tanulmányozását, valamint a beszédaktusok kontrasztív szemléletű összevetését jelöltem meg. Nézetem szerint a pragmatika a nyelv reprezentációs szintjeinek olyan, nem autonóm komponensét képezi, amely együttműködésben, kurrens szakmai kifejezést használva interfész viszonyban áll a nyelv más reprezentációs szintjeivel, így például alapvetően a szemantikával, a lexikon komponensével, a szintaxisal, a diskurzus területeivel. A szinonimitás vizsgálata alapvetően érinti a lexikális szemantika és a napjainkban radikálisan fejlődő lexikális pragmatika vizsgálati skópuszát, de interfész viszonyban áll egyúttal a diskurzuskohézió megvalósulásával is. Sőt, a kurrens szintaktikai modellek keretében végzett, az argumentumszerkezettel és a mondatok aktuális tagolásával foglalkozó funkcionalista szemléletű vizsgálatok rámutatnak interfész viszonyára a szintaxis komponensével is. A látens összetevők vizsgálata a szemantika, a pragmatika és a szintaxis együttműködésének jeleire mutat rá. A beszédaktusok megvalósításában pedig alapvetően pragmatikai, szemantikai, szintaktikai, és szövegtani jellegű tényezők játszanak szerepet. Három központi kutatási témám közül az alábbi rövid terjedelmű tanulmányban